

Những thách thức của chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc

Nguyễn Văn Hạnh^(*)

Tóm tắt: Sau 41 năm cải cách mở cửa, Trung Quốc đã đạt được bước tiến thần kỳ về mặt kinh tế. Từ năm 2010, Trung Quốc vượt Nhật Bản để trở thành cường quốc kinh tế đứng thứ hai thế giới. Tuy nhiên, về mặt chính trị, chủ nghĩa xã hội hiện thực của Trung Quốc cũng gặp không ít khó khăn, thách thức. Những thách thức này chủ yếu đến từ trong nước, và từ chính văn hóa cũng như quá trình trỗi dậy của siêu cường này.

Từ khóa: Chủ nghĩa xã hội, Chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc, Chủ nghĩa xã hội hiện thực, Trung Quốc

Abstract: After 41 years of reform and opening-up policy, China has made a miraculous economic progress. Since 2010, China surpassed Japan to become the second largest economy in the world. However, politically, China's real socialism has faced many difficulties and challenges which mainly stem from domestic factors, its culture and the rise to become a superpower.

Keywords: Socialism, Socialism with Chinese Characteristics, Real Socialism, China

Mở đầu

Trung Quốc tiến hành cải cách, mở cửa từ năm 1978, thành tựu lớn nhất về mặt lý luận là đã xác định được mô hình chủ nghĩa xã hội hiện thực đặc sắc Trung Quốc. Thành tựu về mặt kinh tế là đã đưa Trung Quốc từ một nước nghèo, lạc hậu vào những năm 70 của thế kỷ XX trở thành cường quốc kinh tế đứng thứ hai thế giới. Đây là một sự phát triển thần kỳ. Mặc dù đã có nhiều công trình nghiên cứu về những thành tựu của chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc, tuy nhiên chưa có nhiều công trình đề cập tới

những hạn chế thách thức từ mô hình này. Bài viết xem xét và phân tích sâu những thách thức đối với mô hình chủ nghĩa xã hội hiện thực Trung Quốc hiện nay.

1. Mô hình chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc (từ năm 1978 đến nay)

Sự nghiệp cải cách, mở cửa ở Trung Quốc được khởi nguồn từ Hội nghị Trung ương 3, khóa XI Đảng Cộng sản Trung Quốc (tháng 12/1978). Hội nghị đã khẳng định: “Thực tiễn là tiêu chuẩn duy nhất để kiểm nghiệm chân lý”; phê phán “Đại cách mạng văn hóa vô sản”; thẩm tra và giải quyết một số vấn đề tồn tại trong lịch sử Đảng về công - tội, đúng - sai để giải quyết vấn đề tư tưởng, dứt khoát đình chỉ việc sử

^(*) TS., Học viện Báo chí và Tuyên truyền;
Email: nvhanhbc@gmail.com

dụng khẩu hiệu “lấy đấu tranh giai cấp làm cương” và chuyển trọng tâm nhiệm vụ cách mạng sang “xây dựng hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa”.

Về hệ thống lý luận

“Chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc” là sự kết hợp một cách biện chứng giữa tính phổ biến của chủ nghĩa Marx - Lenin vào thực tiễn Trung Quốc. Nói cách khác, đó cũng chính là quá trình “Trung Quốc hóa chủ nghĩa Marx - Lenin”. Sau này, qua hơn 30 năm cải cách mở cửa, Đảng Cộng sản Trung Quốc đã xác lập được một chế độ xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc gồm 4 trụ cột (chế độ đại hội đại biểu nhân dân, chế độ hiệp thương chính trị và hợp tác đa đảng, chế độ tự trị dân tộc, chế độ tự quản của quần chúng ở cơ sở).

Đại hội XIX Đảng Cộng sản Trung Quốc (năm 2017) nêu lên khái niệm “tư tưởng chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc trong thời đại mới” và nhấn mạnh: Tư tưởng chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc trong thời đại mới là sự kế thừa và phát triển của chủ nghĩa Marx - Lenin, tư tưởng Mao Trạch Đông, lý luận Đặng Tiểu Bình, tư tưởng quan trọng “Ba đại diện”¹, quan điểm phát triển khoa học; là thành quả mới nhất về Trung Quốc hóa chủ nghĩa Marx; là kết tinh của kinh nghiệm thực tiễn và trí tuệ tập thể của Đảng, nhân dân; là bộ phận cấu thành quan trọng của hệ thống lý luận chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc; là kim chỉ nam hành động để toàn Đảng, toàn dân phấn đấu thực hiện công cuộc phục hưng vĩ đại dân tộc Trung Hoa, do vậy, cần phải được kiên trì lâu dài và không ngừng phát triển (*Báo cáo chính trị Đại hội XIX Đảng*

Cộng sản Trung Quốc ngày 18/10/2017, 2017: 13).

Về nội dung của con đường xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc và chế độ xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc

Báo cáo tại Đại hội XVIII của Đảng Cộng sản Trung Quốc chỉ rõ: “Con đường xã hội chủ nghĩa đặc sắc Trung Quốc chính là dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc, xuất phát từ tình hình cơ bản trong nước, lấy xây dựng kinh tế làm trung tâm, kiên trì bốn nguyên tắc cơ bản, kiên trì cải cách mở cửa, giải phóng và phát triển sức sản xuất xã hội, xây dựng kinh tế thị trường xã hội chủ nghĩa, chính trị dân chủ xã hội chủ nghĩa, văn hóa tiên tiến xã hội chủ nghĩa, xã hội hài hòa xã hội chủ nghĩa, văn minh sinh thái xã hội chủ nghĩa, thúc đẩy sự phát triển toàn diện của con người, từng bước thực hiện toàn thể nhân dân cùng giàu có, xây dựng đất nước hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa giàu mạnh, dân chủ, văn minh, hài hòa” (Dẫn theo: Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, 2018: 107).

Tại Đại hội XIX, Đảng Cộng sản Trung Quốc xác định rõ thực chất tinh thần và nội hàm phong phú của chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc, đồng thời quán triệt thực hiện chuẩn xác, toàn diện trong các mặt công tác: Kiên trì sự lãnh đạo của Đảng trong mọi mặt công tác; Kiên trì lấy nhân dân làm trung tâm; Kiên trì đi sâu cải cách toàn diện; Kiên trì quan điểm phát triển mới; Kiên trì nhân dân làm chủ; Kiên trì quản lý đất nước theo pháp luật toàn diện; Kiên trì hệ thống giá trị cốt lõi xã hội chủ nghĩa; Kiên trì bảo đảm và cải thiện dân sinh trong quá trình phát triển; Kiên trì con người chung sống hài hòa với thiên nhiên; Kiên trì quan điểm tổng thể về an ninh quốc gia; Kiên trì sự lãnh đạo tuyệt đối của Đảng

¹ Đảng Cộng sản Trung Quốc đại diện cho lực lượng sản xuất tiên tiến, đại diện nền văn hóa tiên tiến và đại diện lợi ích của đông đảo nhân dân Trung Quốc.

đối với quân đội nhân dân; Kiên trì “một nước hai chế độ” và thúc đẩy thống nhất đất nước; Kiên trì thúc đẩy xây dựng cộng đồng chung vận mệnh nhân loại (*Báo cáo chính trị Đại hội XIX Đảng Cộng sản Trung Quốc ngày 18/10/2017*, 2017: 14-16).

Mô hình chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc từ năm 1978 đến nay được xác định một cách rõ ràng, không ngừng được bổ sung, phát triển về mặt lý luận. Nhờ có lý luận đúng đắn, chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc hơn 40 năm qua đã đạt được những thành tựu hết sức rực rỡ. Tuy nhiên, bên cạnh những thành công này, chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc phải đối mặt với những thách thức không nhỏ.

2. Những thách thức đến từ trong nước

Trong Báo cáo chính trị tại Đại hội XIX, Đảng Cộng sản Trung Quốc đã chỉ rõ những thách thức mà Đảng, xã hội Trung Quốc đang phải đối mặt, đó là: một số vấn đề nổi cộm về phát triển không cân bằng, không đầy đủ chưa được giải quyết; chất lượng và hiệu quả phát triển chưa cao; năng lực sáng tạo chưa đủ mạnh; trình độ của kinh tế thực còn thấp; nhiệm vụ bảo vệ môi trường còn nặng nề và lâu dài; lĩnh vực dân sinh còn nhiều thiếu sót; nhiệm vụ thoát nghèo còn vô cùng khó khăn; chênh lệch trình độ phát triển và mức thu nhập giữa đô thị và nông thôn còn lớn; giải quyết các vấn đề dân sinh (việc làm, giáo dục, y tế, nhà ở, dưỡng lão...) còn gặp khó khăn; trình độ văn minh xã hội chưa cao; các mâu thuẫn và vấn đề xã hội đan xen, chồng chéo; nhiệm vụ quản lý đất nước toàn diện theo pháp luật còn phức tạp, nặng nề; hệ thống và năng lực quản lý điều hành đất nước còn chưa cao; đấu tranh trong lĩnh vực ý thức hệ còn phức tạp; an ninh quốc gia phải đối mặt với tình hình mới; một số bố trí cải cách và biện pháp chính sách quan trọng

cần được tiếp tục thực hiện; công tác xây dựng Đảng còn tồn tại không ít khâu yếu kém. Những vấn đề trên cần phải được tập trung, dốc sức giải quyết (*Báo cáo chính trị Đại hội XIX Đảng Cộng sản Trung Quốc ngày 18/10/2017*, 2017: 6).

Có thể phân tích những thách thức đến từ trong nước đối với Trung Quốc ở những khía cạnh sau:

Những thách thức chính trị

Những vấn đề về suy giảm tăng trưởng kinh tế, ô nhiễm môi trường, bất bình đẳng, tham nhũng tạo ra những thách thức chính trị lớn đối với chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc thời đại mới.

Trước tiên, từ những thách thức kinh tế dẫn đến suy giảm niềm tin vào chủ nghĩa xã hội và sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Trung Quốc. Mô hình tăng trưởng cũ chủ yếu dựa vào tài nguyên và nhân công giá rẻ, dựa vào đầu tư lớn và xuất khẩu mạnh đã không còn phù hợp với hiện nay. Kinh tế Trung Quốc nằm trong xu thế suy giảm tăng trưởng. Tốc độ tăng trưởng GDP của Trung Quốc năm 2014 là 7,4%, mức thấp nhất trong 24 năm kể từ năm 1990, năm 2015: 6,9%; năm 2016: 6,7%; năm 2017: 6,9% (*Công báo thống kê kinh tế xã hội Trung Quốc*, 2017). Vấn đề đặt ra đối với kinh tế Trung Quốc hiện nay là chất lượng tăng trưởng kinh tế vẫn còn thấp, mất cân bằng, không hợp lý và không bền vững. Vấn đề nợ công và vấn đề sản xuất thừa vẫn chưa được giải quyết. Do vậy, việc tìm ra mô hình tăng trưởng kinh tế mới là thách thức không hề nhỏ đối với Đảng Cộng sản Trung Quốc.

Do tăng trưởng tốc độ cao trong một thời gian dài, những hệ lụy để lại cho xã hội Trung Quốc vẫn chưa được giải quyết triệt để và khắc phục kịp thời, như cạn kiệt các nguồn tài nguyên và ô nhiễm môi trường,

mức độ chênh lệch giàu - nghèo cao, phát triển không cân đối,... Số liệu của Đại học Bắc Kinh chỉ ra rằng, năm 2018, 1% dân số giàu nhất nắm giữ 1/3 tổng tài sản của Trung Quốc, trong khi 25% nghèo nhất chỉ nắm giữ 1% (Dẫn theo: Trung tâm tin tức VTV24, 2018). Trung Quốc là một trong những quốc gia có sự gia tăng của tầng lớp trung lưu nhanh nhất thế giới. Ngân hàng Phát triển Châu Á (ADB) đưa ra dự báo lạc quan rằng, đến năm 2030 tầng lớp trung lưu của Trung Quốc sẽ chiếm khoảng 80% dân số (Theo: Shambaugh, 2016: 112). Chuyển đổi nhanh như vậy có lẽ khó thành hiện thực, nhưng với tốc độ tăng trưởng như hiện nay, Trung Quốc đang phải chấp nhận một vấn đề khá nghiêm trọng, đó là sự bất bình đẳng. Trung Quốc hiện là một trong những quốc gia có hệ số Gini (chỉ số xác định bất bình đẳng xã hội) thuộc nhóm cao của thế giới. Theo số liệu của Cục Thống kê quốc gia Trung Quốc, năm 2014 hệ số Gini của nước này là 0,469. Mặc dù chỉ số này của Trung Quốc thấp hơn các nước có mức bất bình đẳng cao nhất thế giới như: Nam Phi (trên 0,6), Brazil (trên 0,5), Nigeria (0,5) (Shambaugh, 2016: 114), song nó cũng là một tín hiệu rất đáng lo ngại và giải quyết được vấn đề này không phải là đơn giản. Bất bình đẳng không chỉ đơn giản là con số thống kê thu nhập mà nó còn liên quan đến việc cá nhân và hộ gia đình tiếp cận với dịch vụ công cộng như: nhà ở, y tế, giáo dục, cơ hội việc làm, phân biệt đối xử với phụ nữ và người dân tộc thiểu số,... Những vấn đề xã hội nói trên sẽ tạo nên những nhóm bất bình mới. Các nhóm xã hội được cho là bất mãn nhất: công nhân mất việc ở các nhà máy của Nhà nước; nông dân thất vọng về thuế và phí cao ở địa phương, về thu hồi đất đai và môi trường bị hủy hoại bởi các nhà máy hóa

chất và công xưởng; các nhóm người dân tộc thiểu số ở Tứ Xuyên, Tây Tạng đang đòi tự do tôn giáo và ly khai; các nhóm công nhân nhập cư bất mãn; các nhóm sinh viên dễ bị kích động;...

Sự phát triển không ngừng của kinh tế đã làm đảo lộn đời sống xã hội và giải phóng con người, tạo ra xu hướng tư duy và hành động mới mà Chính phủ Trung Quốc chưa thể kiểm soát ngay được. Các phương tiện truyền thông, đặc biệt là Internet, đã thúc đẩy những kiểu hành động tập thể mới mà chính quyền dường như không hề biết cho đến khi nó xảy ra, ví dụ như vụ biểu tình ngòi của học viên Pháp Luân Công ở Trung Nam Hải năm 1999, Cách mạng Dù¹ ở Hồng Kông từ năm 1997 đến 2014. Ngày nay với sự phát triển bùng nổ của mạng xã hội thì vấn đề này càng trở nên khó kiểm soát. Những nhóm xã hội bất bình này đang đe dọa sự ổn định chính trị của Trung Quốc.

Tham nhũng cũng trở thành vấn nạn nhức nhối đối với Trung Quốc trong những năm vừa qua. Mặc dù Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình rất cứng rắn với vấn đề này, song những vụ tham nhũng gần đây vẫn là những vụ trọng án gây phẫn nộ đối với người dân. Trong những năm vừa qua, Trung Quốc đã đưa ra xét xử nhiều vụ án tham nhũng, buôn lậu có liên quan đến nhiều cán bộ trung, cao cấp, trong đó có cả các Ủy viên Bộ Chính trị và quan chức cấp cao như: Lệnh Kế Hoạch, Chu Vĩnh Khang, Bạc Hy Lai. Những vụ án này không chỉ phơi bày những con số khổng lồ

¹ Biểu tình tại Hồng Kông năm 2014, còn được gọi là “Cách mạng ô dù” hay “Phong trào ô dù”, bao gồm những cuộc biểu tình và những hành động như trưng cầu dân ý trên mạng đòi hỏi quyền dân chủ kiểu tư sản.

mà các quan tham đã vơ vét, mà còn hé lộ cuộc sống sa đọa, trác táng của một số quan chức Trung Quốc. Chiến dịch “đả hổ diệt ruồi” của Chủ tịch Tập Cận Bình với mục đích tiêu diệt những quan tham cao cấp đã phần nào lấy lại niềm tin của nhân dân, song tham nhũng hiện vẫn đang là thách thức rất lớn đối với Đảng Cộng sản và chủ nghĩa xã hội ở Trung Quốc.

Những thách thức đến từ vấn đề sắc tộc và làn sóng đòi ly khai

Mặc dù người dân tộc thiểu số Trung Quốc chiếm chưa đầy 10% dân số cả nước nhưng nhóm này lại sinh sống ở những khu vực biên giới có tầm quan trọng chiến lược như Tây Tạng, Tân Cương, Nội Mông. Đây cũng là nhóm xã hội chịu thiệt thòi trong công cuộc cải cách mở cửa của Trung Quốc. Trung Quốc ưu tiên phát triển miền Đông giáp biển và duyên hải nên vùng phía Tây chưa được chú ý nhiều trong hơn 40 năm qua. Các dân tộc thiểu số này chủ yếu đòi ly khai, tự do tôn giáo. Điển hình là năm 1993, hàng ngàn người Tây Tạng đã nổi loạn suốt 2 ngày ở Lhasa và người Duy Ngô Nhĩ đã đánh bom ở Tân Cương, biên giới Tây Bắc của Trung Quốc với Trung Á. Từ năm 2009 đến 2015, người Tây Tạng tiếp tục nổi dậy đòi ly khai. Từ năm 2011, bạo lực và những hành động tập thể giảm mạnh, tuy nhiên sắc tộc luôn là một vấn đề nan giải trong xã hội Trung Quốc.

Các cuộc thăm dò ở Đài Loan đều cho thấy đa số người dân của hòn đảo này không xem mình là người Trung Quốc; còn tại Hồng Kông, rất ít người (chỉ 12,6%) xem mình là người Trung Quốc hoàn toàn, gần 50% xem mình vừa là người Hồng Kông vừa là người Trung Quốc, 27% xem mình hoàn toàn là người Hồng Kông (Shambaugh, 2016: 120). Tại Hồng Kông từng nổ ra Cách mạng Dù, gần đây là cuộc

biểu tình dữ dội phản đối dự luật dẫn độ về Trung Quốc đại lục, bản chất vấn đề là Hồng Kông được sự hậu thuẫn của các thế lực phương Tây đang trở dậy đòi tự do dân chủ kiểu tư sản,...

Nguồn gốc của bất ổn ở Tân Cương, Tây Tạng, Hồng Kông và Đài Loan liên quan đến đặc thù riêng ở từng khu vực - có thể tạm gọi là “bản sắc riêng”. Nếu như ở Tân Cương và Tây Tạng, bản sắc riêng đó là vấn đề dân tộc và tôn giáo, thì ở Hồng Kông và Đài Loan lại là bản sắc chính trị và chủ quyền. Nhưng xét ở góc độ nào thì các khu vực tự trị này cũng đều không có nhiều thiện cảm với Trung Quốc đại lục. Những bất ổn ở Tân Cương, Tây Tạng, Hồng Kông và Đài Loan là một trong số những thách thức không nhỏ đối với sự đoàn kết và thống nhất của dân tộc Trung Hoa và chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc trong thời đại mới.

Thách thức đến từ vấn đề lao động và việc làm

Khi tỷ lệ thất nghiệp cao sẽ gây bất ổn trong lao động (người lao động bất mãn, biểu tình), bất ổn lao động là hình thức phản kháng phức tạp nhất bởi vì phần lớn những người tham gia biểu tình là những công nhân trong các nhà máy. Các cuộc biểu tình của công nhân chắc chắn sẽ thu hút sự quan tâm của truyền thông trong nước và quốc tế. Vành đai công nghiệp Đông Bắc Trung Quốc, đặc biệt là tỉnh Liêu Ninh - nơi tỷ lệ thất nghiệp lên tới 40% là một trong những khu vực thường xuyên xảy ra bất ổn về lao động trên quy mô lớn. Năm 2002, khu vực này đã xảy ra vụ biểu tình lớn, khoảng 20.000 đến 50.000 công nhân mất việc tại Công ty Dầu khí Đại Khánh đã biểu tình trong hơn 2 tuần đòi được hưởng chế độ trợ cấp thôi việc tốt hơn. Hai tuần sau, khoảng 30.000 công nhân thất nghiệp của 10 nhà

máy ở thành phố lân cận cũng bình thường. Sau đó, gần 6.000 công nhân mất việc làm của các nhà máy luyện kim và chế tạo máy móc đã kiến nghị lên chính quyền thành phố Tề Cáp Nhĩ, tỉnh Hắc Long Giang đòi tăng phụ cấp công vụ (Shirk, 2017: 97). Những bất ổn về lao động một khi đã bùng phát thì sẽ bùng phát với quy mô lớn và có tổ chức.

Những thách thức đến từ vấn đề nông dân

Ở các nước khác, nông dân không phải là mối đe dọa chính trị nghiêm trọng, do họ sống rải rác ở các vùng nông thôn và ít có tổ chức, nhưng Trung Quốc thì lại ngoại lệ. Các cuộc khởi nghĩa nông dân lật đổ các triều đại ở Trung Quốc đã có một lịch sử dày dặn, chính Chủ tịch Mao Trạch Đông đã phát huy sức mạnh của nông dân để làm cuộc cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân ở Trung Quốc. Hơn nữa, nông dân Trung Quốc chiếm tỷ trọng rất lớn trong dân cư. Công cuộc cải cách mở cửa của Trung Quốc đã dẫn đến những bất mãn trong một số nhóm nông dân, chủ yếu do bị thu hồi đất. Tháng 10/2004, khoảng 10.000 nông dân ở tỉnh Tứ Xuyên đã nổi loạn phản đối việc thu hồi đất cho một dự án xây dựng đập (Shirk, 2017: 98). Các tỉnh ven biển là nơi xảy ra nhiều nhất các cuộc đụng độ liên quan đến thu hồi đất. Vấn đề ô nhiễm môi trường do các nhà máy hóa chất gây ra là tâm điểm của một số vụ bạo động lớn ở tỉnh Chiết Giang năm 2005, nông dân cho rằng việc ô nhiễm nguồn nước là nguyên nhân gây nên các bệnh hiểm nghèo của họ (Shirk, 2017: 97). Mặt khác, những khác biệt quá lớn giữa lối sống của người siêu giàu và người nhập cư nghèo đến đô thị từ các vùng nông thôn của Trung Quốc cũng nuôi dưỡng những bất mãn trong một số nhóm nông dân.

Thách thức đến từ chủ nghĩa dân tộc

Chủ nghĩa dân tộc chân chính sẽ tạo nên lòng tự tôn dân tộc, lòng yêu nước, sẽ góp phần tích cực vào việc bảo vệ độc lập dân tộc, bảo vệ văn hóa dân tộc và phát triển kinh tế đất nước. Nhưng chủ nghĩa dân tộc cực đoan sẽ thúc đẩy sự thù hận dân tộc, thói ích kỷ và thái độ gây hấn. Trung Quốc chịu ảnh hưởng của cả hai mặt này của chủ nghĩa dân tộc. Trong cuộc cạnh tranh kinh tế khốc liệt, truyền thông đã tuyên truyền rộng rãi chủ nghĩa dân tộc để kích thích tiêu dùng các sản phẩm nội địa, từ đó kích thích sản xuất. Với một đất nước hơn 1,4 tỷ dân thì đây rõ ràng là một lợi thế, song bên cạnh đó nó cũng thổi bùng lên những mặt tiêu cực của chủ nghĩa dân tộc vốn dĩ đã tồn tại hàng ngàn năm ở Trung Quốc, ví dụ như xu hướng bài ngoại cực đoan, hay tư tưởng đại Hán... Chủ nghĩa dân tộc cực đoan cũng là đầu mối, mầm mống của bất ổn xã hội, của những cuộc ly khai và bạo loạn. Trung Quốc sẽ có cơ hội phát triển mạnh mẽ hơn và uy tín cao hơn nếu kiềm chế được chủ nghĩa dân tộc phát triển theo hướng cực đoan.

3. Những thách thức đến từ bên ngoài

Thách thức đến từ sự suy giảm niềm tin của các nước đang phát triển ở các châu lục Á, Phi, Mỹ Latinh

Giá trị của thương mại hàng hóa của Trung Quốc đạt 27,7 nghìn tỷ nhân dân tệ vào năm 2017, chiếm hơn 11% tổng khối lượng thương mại toàn cầu. Trung Quốc trở thành đối tác thương mại lớn nhất của hơn 120 nước. Từ năm 2000 đến 2010, thương mại Trung Quốc ở các nước châu Á đang phát triển tăng gấp 40 lần so với giai đoạn trước, còn với các nước ở châu Phi tăng 66%, Mỹ Latinh tăng 73%, Trung Đông tăng 75% (Shambaugh, 2016: 275). Hàng hóa của Trung Quốc xuất khẩu

sang các khu vực này tăng mạnh do Trung Quốc tìm được thị trường “ngách” cho nhiều mặt hàng như: xe hơi, công nghệ, hàng tiêu dùng,... Nhưng mặt trái là Trung Quốc ngày càng phụ thuộc nặng nề vào nguyên liệu và năng lượng nhập khẩu để phục vụ phát triển công nghiệp. Mặt khác, sự hiện diện của Trung Quốc tại các nước này không phải lúc nào cũng được đón nhận nồng nhiệt. Nhiều nước châu Phi tỏ thái độ không đồng tình khi ngày càng nhiều doanh nghiệp Trung Quốc xuất hiện khắp châu lục, khai thác nguồn tài nguyên của họ. Xếp hạng tích cực của Trung Quốc trong các cuộc khảo sát toàn cầu vẫn khá cao¹ và uy tín của Trung Quốc khá tích cực ở các nước đang phát triển, tuy nhiên trong những năm gần đây có sự giảm sút đáng kể do sự “bành trướng” của thương mại Trung Quốc.

Thách thức đến từ sự va chạm với các siêu cường cũ

Sự phát triển mạnh mẽ của Trung Quốc cũng gây nên sự xung đột với các siêu cường cũ, giới nghiên cứu khoa học gọi đó là “bẫy Thucydides”. Nhà sử học Hy Lạp cổ đại Thucydides cho rằng, khi một nước lớn đang trỗi dậy cạnh tranh với bá chủ thống trị sẵn có, nguy cơ mà hai bên phải đối mặt chính là kết thúc cục diện này bằng chiến tranh, “của cải thường cần thiết để hậu thuẫn sức mạnh quân sự, và sức mạnh

quân sự thường cần thiết để làm ra và bảo vệ của cải” (Theo: Kenedy, 1989: 16). Khi Trung Quốc trỗi dậy nhanh chóng sẽ có thể làm nảy sinh xung đột với những quốc gia bá quyền cũ như Mỹ. Cuộc chiến thương mại Mỹ - Trung hiện nay là một ví dụ điển hình, bản chất vấn đề là Mỹ muốn kiềm chế sự phát triển của Trung Quốc. Theo cách nhìn từ phía Hoa Kỳ, Trung Quốc đã nhanh chóng phát triển và lớn mạnh về kinh tế, công nghệ,... và đang thách thức vị trí số một, vị trí lãnh đạo thế giới của Mỹ từ sau Thế chiến thứ Hai.

Tình hai mặt của Trung Quốc trong quan hệ quốc tế

Một mặt, Trung Quốc hành xử như một cường quốc có trách nhiệm và cân trọng, quan tâm tới các vấn đề nội bộ và cố gắng tránh những cuộc xung đột có thể ảnh hưởng đến sự phát triển kinh tế và ổn định xã hội, duy trì tăng trưởng kinh tế ở mức cao. Đây được coi là nhiệm vụ chính trị bắt buộc để tạo việc làm cho người dân và ngăn chặn nạn thất nghiệp vốn có thể dẫn đến bất ổn xã hội. Thông qua hợp tác với các nước láng giềng, Trung Quốc tạo dựng một môi trường thuận lợi cho phát triển kinh tế. Các nhà ngoại giao Trung Quốc đã nỗ lực xây dựng hình ảnh một công dân toàn cầu và một láng giềng khu vực thân thiện. Nước này ủng hộ mạnh mẽ cho *Tổ chức Thương mại Thế giới* (WTO) và *Hiệp định không phổ biến vũ khí hạt nhân*. Chính phủ Trung Quốc cũng thể hiện thái độ chấp nhận hiện trạng cân bằng quốc tế bằng việc tham gia vào các tổ chức đa phương. Trung Quốc đã giải quyết hầu hết các vụ tranh chấp lãnh thổ, chủ động ký kết các hiệp định thương mại tự do với các nước Đông Nam Á, Hàn Quốc và Nhật Bản, xây dựng những diễn đàn hợp tác mới trong khu vực, đáng chú ý là Trung Quốc đã đứng ra làm trung tâm

¹ Những hỗ trợ phát triển của Trung Quốc cho các nước nghèo ở các châu lục Á, Phi, Mỹ Latinh đã tạo nên sự cải thiện to lớn cho hệ thống giao thông, giáo dục, y tế và nhiều lĩnh vực khác, do vậy xếp hạng tích cực cho Trung Quốc ở các nước này khá cao thể hiện qua chỉ số Hấp dẫn sức mạnh mềm (âm nhạc, phim ảnh, truyền hình, văn hóa Trung Quốc), ví dụ 30% số người được khảo sát ở Bolivia, 36% ở Brazil, 37% ở Nam Phi yêu thích Trung Quốc (Theo: Shambaugh, 2017: 201).

hòa giải giữa Hoa Kỳ và CHDCND Triều Tiên trong chương trình vũ khí hạt nhân.

Mặt thứ hai của Trung Quốc thường bộc lộ trong các vấn đề liên quan đến biển Đông hoặc các vấn đề liên quan đến Hoa Kỳ, Nhật Bản, Đài Loan. Lúc này, Trung Quốc thể hiện một thái độ tiêu cực, thậm chí khiêu khích, gây hấn. Trung Quốc luôn khẳng định tôn trọng luật pháp quốc tế, nhưng trên thực tế lại đang hiện thực hóa kế hoạch thôn tính biển Đông. Điều này dẫn đến những hệ quả nguy hiểm, tiềm tàng nguy cơ xung đột với các nước có chung đường biên giới trên biển với Trung Quốc như Nhật Bản và một số nước Đông Nam Á (Philippines, Việt Nam, Malaysia và Brunei).

4. Những vấn đề đặt ra đối với chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc

Từ những phân tích trên cho thấy, để xây dựng thành công chủ nghĩa xã hội, Trung Quốc cần giải quyết những vấn đề sau:

Thứ nhất, làm thế nào để tạo ra động lực phát triển mới. Trung Quốc đang hướng tới mục tiêu cường quốc với sự tin tưởng về con đường, lý luận, chế độ và văn hóa (4 tự tin). Để thực hiện được mục tiêu này, trọng tâm của cải cách, xây dựng hiện đại hóa của Trung Quốc sẽ mở rộng từ kinh tế sang chính trị, xã hội. Việc chuyển đổi mô hình phát triển, cải cách xã hội đòi hỏi Đảng Cộng sản Trung Quốc phải chuyển đổi phương thức lãnh đạo và nâng cao năng lực cầm quyền. Xây dựng và thúc đẩy pháp trị, dân chủ trở thành yêu cầu bức thiết.

Thứ hai, làm thế nào để cân bằng giữa phát triển và hưởng thụ công bằng. Để giải quyết được vấn đề này, Trung Quốc cần xây dựng một mô hình phát triển bền vững, thân thiện với môi trường, giải quyết các vấn đề dân sinh liên quan đến lợi ích thiết

thân của người dân như giáo dục, việc làm, an sinh xã hội, y tế, nhà ở,...

Thứ ba, mô hình phát triển truyền thống với đầu tư lớn, gây ô nhiễm môi trường nhiều như trước đây không thể tiếp tục. Mô hình này tiềm ẩn nhiều nguy cơ gây bất ổn xã hội và tạo nên những nhóm xã hội bất bình mới, nhất là ảnh hưởng trực tiếp tới sức khỏe của thế hệ tương lai. Vì vậy, tìm ra mô hình phát triển bền vững là một nhiệm vụ cấp thiết của Trung Quốc trong thời đại mới.

Thứ tư, làm thế nào để tối ưu hóa vấn đề tự quản lý của Đảng Cộng sản Trung Quốc, Nhà nước và xã hội nước này. Hiện nay tình trạng quan liêu, lãng phí, tham nhũng đang là vấn nạn nhức nhối trong nền chính trị Trung Quốc, làm suy giảm niềm tin của nhân dân. Do vậy, trong bối cảnh mới, Đảng Cộng sản Trung Quốc cần đẩy mạnh công tác xây dựng, chỉnh đốn Đảng.

Thứ năm, kiểm chế chủ nghĩa dân tộc cực đoan, xây dựng chủ nghĩa dân tộc chân chính. Chủ nghĩa dân tộc cực đoan cũng là đầu mối, mầm mống của bất ổn xã hội, của những cuộc ly khai và bạo động. Trung Quốc sẽ có cơ hội phát triển mạnh mẽ hơn và uy tín cao hơn nếu vun đắp sự thân thiện với cộng đồng quốc tế, đồng thời giảm được nguy cơ chiến tranh, duy trì một trạng thái hòa bình trong quan hệ quốc tế.

Thứ sáu, hành xử nhất quán, tôn trọng luật pháp quốc tế. Trong bối cảnh mới, muốn phát triển, Trung Quốc cần tôn trọng luật pháp quốc tế, tôn trọng chủ quyền của các quốc gia có chung đường biên giới, nhất là biên giới trên biển. Có như vậy mới thể hiện được đúng bản chất tốt đẹp của chủ nghĩa xã hội và tinh thần quốc tế vô sản.

Kết luận

Cục diện thế giới có nhiều diễn biến mới với vai trò và vị thế của Trung Quốc

được nâng cao khi tổng lượng kinh tế nước này đã đứng thứ hai thế giới. Mặt khác, Trung Quốc cũng phải đối mặt với những thách thức nội tại cũng như những thách thức đến từ bên ngoài. Đối với Trung Quốc, sự nghiệp cải cách đã trở thành một công trình hệ thống phức tạp, cần phải tính đến các yếu tố trong và ngoài nước, tiến hành cải cách toàn diện, đồng bộ ở mọi lĩnh vực □

Tài liệu tham khảo

1. Báo cáo chính trị Đại hội XIX Đảng Cộng sản Trung Quốc ngày 18/10/2017 (bản dịch tiếng Việt của Bộ Ngoại giao Việt Nam năm 2017).
 2. Công báo thống kê kinh tế xã hội Trung Quốc 2017 (人民日报 2018年03月01日 10 版), http://paper.people.com.cn/rmrb/html/2018-03/01/node_1921.htm, truy cập ngày 09/10/2019.
 3. Nguyễn Xuân Cường (2018), “Trung Quốc: Nhìn lại quá trình 40 năm cải cách, mở cửa”, *Tạp chí Cộng sản*, [http://www.tapchicongsan.org.vn/Home/The](http://www.tapchicongsan.org.vn/Home/The-gioi-van-de-su-kien/2018/53209/Trung-Quoc-Nhin-lai-qua-trinh-40-nam-cai-cach-mo-cua.aspx)
 4. Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh (2018), *Giáo trình Chủ nghĩa xã hội khoa học (Dùng cho hệ đào tạo Cao cấp lý luận chính trị)*, Nxb. Lý luận chính trị, Hà Nội.
 5. Kenedy, Paul (1989), *The Rise and Fall of the Great Powers*, Vintage books, New York.
 6. Shambaugh, David (2017), *Tương lai của Trung Quốc*, Nguyễn Đình Huỳnh dịch, Nxb. Hội Nhà văn, Hà Nội.
 7. Shirik, Susan L. (2015), *Gã khổng lồ mất ngủ*, Hoàng Mai Anh dịch, Nxb. Hội Nhà văn, Hà Nội.
 8. Trung tâm tin tức VTV24 (2018), *Khoảng cách giàu nghèo ở Trung Quốc sẽ ngày càng rõ rệt*, <https://vtv.vn/kinh-te/khoang-cach-giau-ngheo-o-trung-quoc-se-ngay-cang-ro-ret-20180920152927413.htm>, truy cập ngày 09/10/2019.
-
- (tiếp theo trang 41)
10. Trần Quý Long (2015), “Các yếu tố ảnh hưởng đến tình trạng suy dinh dưỡng chiều cao theo tuổi của trẻ em dưới 5 tuổi”, *Tạp chí Nghiên cứu Gia đình và Giới*, số 1.
 11. Nguyễn Hữu Minh, Ngô Thị Tuấn Dung (2013), *Các quan hệ gia đình ở khu vực Bắc Trung bộ trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế*, Đề tài cấp Bộ, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.
 12. Nhóm hành động chống đói nghèo (2002), *Cải thiện tình trạng sức khỏe và giảm bớt những bất bình đẳng*, Báo cáo chung của các nhà tài trợ, Hà Nội.
 13. Trần Thị Hồng (2008), “Khuôn mẫu giới trong gia đình”, trong: Trần Thị Vân Anh, Nguyễn Hữu Minh (chủ biên), *Bình đẳng giới ở Việt Nam* (pp. 388-419), Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
 14. Lê Thi (2009), *Sự tương đồng và khác biệt trong quan niệm về hôn nhân gia đình giữa các thế hệ người Việt Nam hiện nay*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.